

УДК 930.2:378.4(477-25)КМА“17”

о. Мицик Ю. А.

ВАЖЛИВИЙ ДОКУМЕНТ З ІСТОРІЇ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ XVIII ст.

У публікації представлено опис документів із фондів Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, що стосуються історії Києво-Могилянської академії другої половини XVIII ст. і до цього часу не були введені до наукового обігу. У супровідному тексті наведено стислі біографії досі незнаних вихованців Києво-Могилянської академії.

Ключові слова: Києво-Могилянська академія.

У незалежній Україні історія славнозвісної Києво-Могилянської академії (далі – КМА) повертає до себе зростаючу увагу дослідників, з'явилося і фундаментальне енциклопедичне видання, присвячене вихованцям Могилянки [1]. Однак джерельна база розвивається надто повільно і це суттєво стримує розвиток досліджень. У зв'язку з цим вважаємо за потрібне проведення широких евристичних пошуків в Інституті рукописів (далі – ІР) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУ).

Останнім часом там вдалося виявити деякі цінні документи, зокрема лист гетьмана Івана Мазепи до Стефана Яворського про смерть київського митрополита Варлаама Ясинського [2], список ченців 1776 р. Свято-Харлампіївського Гамаліївського монастиря, серед яких виявилася група незнаних досі вихованців КМА (всі – українці) [3]. Варто зупинитися на стислій характеристиці їхніх біографій. Це – Феодорит 1723 р. н., що походив із купецької родини з Полтави. Він свого часу закінчив КМА (богослов'я), потім п'ять років навчався в Німеччині. Пострижений у ченці митрополитом Тимофієм Щербацьким у грудні 1752 р. і став ченцем Софійського монастиря. За рік його було висвячено в ієродиякони, а наприкінці липня 1754 р. – в ієромонахи. 1761 р. він чимось провинився і був за указом Київської духовної консисторії засланий у Гамаліївський монастир для «исправления», причому в указі він названий лише монахом і мусив сплатити штраф.

У Гамаліївському монастирі він як звичайний інок використовувався для «писменных діл». Відзначалося, що він є «смирен и трезвенен» у поведінці, але через старість і слабкість здоров'я послухенства виконувати не може.

Наступним за списком іде ієромонах Геннадій Лузанович (1691 р. н.), уродженець Кролевеця. З малолітства жив у Мутинській пустині (на північ від Конотопа на правому боці р. Сейм), потім навчався в КМА (закінчив піітику) і знову повернувся до Мутина, де й прийняв постриг, став ієродияконом. Був переведений до Гамаліївського монастиря, де виконував різноманітні важливі послушенства. У 1745 р. за указом Київського митрополита Рафаїла Заборовського був направлений у Донський монастир у Москві, де був благочинним. У 1753 р. повернений до Гамаліївської обителі, де був 8 років казначеем та 7 років намісником. Характеризувався як чесний і тверезий чернець, але через старість і слабкість здоров'я (з 1750 р. після якоїсь хвороби безперестанно трусив головою) не міг нести послушенства і залишався духівником.

Третім був ієромонах Аггей 1733 р. н., що походив зі священницької родини. Діставши домашню освіту, він продовжив навчання в КМА (закінчив риторіку), у 1762 р. став ченцем Гамаліївського монастиря, згодом був висвячений у стан ієродиякона та ієромонаха. Характеризувався як добрий і тверезий, працелюбний, але запальний і помічений в якихось «непотребностях».

Останнім із цієї групи є ієромонах Сиф (Соколовський) 1724 р. н., що походив зі священницької родини з с. Мозаліївки Лубенського полку. Вчився в КМА, мабуть, у початкових її класах. У 1754 р. прийняв постриг і став ченцем Гамаліївського монастиря, виконував різні послушенства. Характеризувався як стану доброго і здатний виконувати послушенство, але хворобливий.

Було виявлено також чимало указів та грамот митрополитів, єпископів – вихованців КМА, але особливу цінність являє собою не вивчений до кінця фоліант, у якому містяться дані про студентів КМА 1737–1756 рр., правда, в основному поповичів [4]. Тут містяться десятки нових імен вихованців КМА. Також з окремих документів (атестати, відомості тощо) можна встановити імена незнаних досі студентів. Це Іван Бутовський з Борзни [5], Винський із Стародубщини [6], Досифей Даховський [7]. Довідуємося й про важливі подробиці з біографій вихованців КМА. Так, Рувим Петулинський, який викладав давньоєврейську мову, походив із Меджибожа [8], вказано й рік його народження.

Крім того, у зібраннях Інституту рукописів НБУ було виявлено збірник XIX ст. [9], у котрому були вміщені різноманітні документи XVII–XVIII ст. переважно з московських архівів (фонди: «Малороссийские дела», «Синодальная библиотека»). Тут знаходимо лист Симеона Полоцького, кілька листів до Антонія Радивиловського, документ про заслання в групі мазепинців Гедеона Одорського, універсал Мазепи, яким підтверджувалася грамота Петра I КМА та ін. Серед них привертає особливу увагу реєстр архівних справ

1743–1811 рр., які стосувалися КМА. На жаль, не вказано, з якого саме архіву чи фонду, а деякі названі тут справи навряд чи стосуються Могилянки, як-от «Дело о наставлении еврея Ицки Штурова в православной вере». А втім, реєстр є дуже важливим. Тут перераховано справи, які стосуються внутрішнього життя КМА, згадано списки студентів не тільки КМА, але й Переяславського колегіуму, названо імена яскравих представників викладацького корпусу (Давид Нащинський), незнаних досі викладачів КМА (Василь Ступницький) і курси, які вони читали, студентів, причому інколи наводяться дані про їхнє походження, місце народження, місце подальшої служби тощо (Стефан Базилевич, Іван Бозинський, Василь Драгневський (уродженець Відня!), Фома Галчинський, Сидор Єфремов, Петро Заїка, Андрій Карпинський, Никон Карпицький, Кузьма Максимович, Євстратій Пальчинський (вчився також у Чернігівській семінарії), Авксентій Пинчевський, Василь Рубан, Аврам Трипільський, Олексій Федотов), проливається світло на деякі моменти біографії вже відомих вихованців КМА (так, говориться, що Іван Скальський походив з міщанської родини Браїлівського повіту). Наводяться факти, які свідчать про важливу роль КМА як центру освіти в Російській імперії. Так, студент класу богослов'я Кузьма Максимович у 1760 р. був скерований вчителювати в училищах Смоленська, студент риторики Олексій Федотов призначався у 1783 р. писарем у Новгород-Сіверське духовне правління, того ж року 11 студентів були відправлені в Синод для вчителювання тощо. Враховуючи значення цього документа, наводимо його текст у додатку.

ДОДАТКИ

Перелік архівних справ, що стосуються Києво-Могилянської академії

Не раніше 1811 р.

1743 г.

№ 1. Дело о наставлении еврея Ицки Штурова в православной вере, 1743 г.

№ 2. Часть из ведомости об учащихя в киевской Академии неизвестного года второй четверти XVIII века.

1751 г.

№ 3. Часть Summae Theologiae, читаемой в Троицкой семинарии в 1751 г.

1754 г.

№ 4. Дело по прошению префекта иєромонаха Давида (Нащинського. – Ю. М.) с жалобой

на хозяинов, в коих квартируют студенты академии [и] терпят большие невсюды, 15 фев[аля] 1754 г.

№ 5. По прошению киевского жителя Илии Павловского с жалобой (?) префекта Нащинского о нападении с учениками на дом и содеянии (?) ему грубости, 21 марта 1754 г.

№ 6. Дело по прошению префекта К[иевской] Д[уховной] А[кадемии] и прочих учителей со учинении подведомственным митр[ополии] Киевск[ой] монастырям предписания, дабы они чинили им вспоможение, 1754 г.

№ 7. Дело по прошению Киево-подольской церкви Васильевской церкви прихожанам о опустошении учениками киевск[ой] Акад[емии] означенной церкви гошпиталя 8 июня 1754 г.

№ 8. Дело по доношению ученика Академии класса богословии Стефана Базилевича о понуждении детей Горленки к уплате ему денег, следуемых за обучение детей его, 1754 г., июня 14-го.

№ 9. Дело о присылке Даниилом Ефремовым 130 р. 34 к. для вручения митрополиту за внука Сидора, обучающегося в словено-латинских школах, 1754 г. 28 июня.

№ 10. Дело по доношению архимандрита Георгия с предложением об определении в училище с достойнейшим учителем учеников, 18 авг[уста] 1754 г.

№ 11. Дело о том, что дети обучающиеся в училищах, не имеют домашних репетиторов и иметь таковых не желают 1754 г. окт[ября] 5.

№ 12. Дело о нанесении побоев казаком Антоном Гокалой ученику Академии Аврааму Трипольскому, 1754 г. ноября 11.

1757 г.

№ 13. Дело о репарации школ Академии киевской, 1757 г.

№ 14. Дело о выдаче з войскового скарбу на учителей Акад[емии] киевской 200 рублей на каждый год денег и доношение Академии св. синоду о содержании учителей, 1757 г.

1759 г.

№ 15. Дело о поступлении учеников на службу в канцелярию, 1759 г. 21 генв[аря].

№ 16. Дело о разделении денег двухсот рублей, выданных из скарбу войскового Академии киевския ректору и учителям, 1759 г. марта 12.

1760 г.

№ 17. Дело по прошению Михаила Вишневого о высылке из Акад[емии] киевской ученика богословия Кузьмы Максимовича в смоленския училища на учительство, 1760 г., генв. 17.

№ 18. Дело с давняго времени в консистории произведенное, о высылк[е] в епархии Киевской священноцерковнослужителям сы[нов] для обучения в киевск[ой] Академии и о взыскании за невысылку, в том деле означенных штрафов, 1760 г.

1761 г.

№ 19. Ведомость о школах и учениках Академии киевской в Киево-Братском училищном монастыре обретающихся с 1760 года по нынешний 1761 г.

№ 20. Дело выданных из скарбу войскового генерального 200 рублей денег о разделении Ак[адемии] киевск[ой] на ректора и учителей да о принятии жалованных на бурсу от его

вельможности господина гетмана Малороссии 100 руб. 1761 генв[аря] 21.

1763 г.

№ 21. Дело об определении в Киево-Братский монастырь иеродиакона Германа Калайдовича, 1763г.

№ 22. Дело об увольнении реторического учителя Игнатия от преподавания великой инструкции и об определении для сказывания оной учителя поэтики Рувима, поэтики учить иеродиакону Порфирию Кованки, 1763 г.

1764 г.

№ 23. Представление ректора Академии архимандрита Самуила о дозволении учителю философии иеромонаху Рувиму не оканчивать в учебном году программы по философии 1764 г. 9 ноября.

1765 г.

№ 24. Дело об увольнении Фомы Галчинского от обучения немецкого и французского языков и выдачи ему от Академии состояний свидетельства, 1765 г.

№ 25. Черновой список начальников и наставников Академии, составленный около 1765 г.

1768 г.

№ 26. Об увольнении от преподавания греческого языка учителя риторики иеромонаха Касиана и назначении на его место другого, 1768 г. сентября 1.

№ 27. Дело о дозволении Василию Ступницкому преподавать французский, до решения его дела, 1768 г., окт[ября] 8.

1769 г.

№ 28. Указ духовной консистории, дабы впредь в Киево-Подольс[ких] (...) *тва, а в приходских церковных школах жительствующие школьники (...) * не шатались и о прочем, 1769 г.

№ 29. Определение духовного правления, чтобы диакон Высоцкий отдал долг студенту философии Никону Карпицкому и вторую половину денег за черкеску, украденную его сыном у пииты Петра Зайки, 1769, 27 июня.

1773 г.

№ 30. Дело по доношении Киево-Братского архимандрита и префекта об отпуске киевской академии студентов разных школ учеников в санктпетербургские гофшпитали, для обучения медикохирургической науке.

№ 31. Дело о выдаче из киевск[ой] Академии студенту уроженцу малороссийского Лубенского

полку сотни Константиновской села Беловода генеральной артиллерии пушкаря сыну Василию Костирки Рубану в подлежащих обстоятельствах аттестата, 1773 г.

1774 р.

№ 32. Дело о выдаче из киевск[ой] Академии студенту, уроженцу цесарскому города Вены, сыну поручика полку венгерского Василия Драгневского Ивану Драгневскому аттестата, 1774 г.

№ 33. Дело по доношению киевск[ой] Академии префекта иеромонаха Никодима об отпуске из оной Академии разных школ учеников священнических и козачьих сынов в С.Петербург для обучения их м[едики]хирургической науке и о выдаче им аттестатов, 1774 г.

№ 34. Дело по сообщению к его преосвященству Малороссийской коллегии дабы отпущенные из Академии студенты сверх выдаваемых им из оной аттестатов имели от полковых канцелярий свидетельство с показанием: кто, откуда уроженец и с какого звания и не обязан ли он кому чем, 1774 г.

№ 35. Дело о умертвии Киево-Выдубицкого монастыря игумена Иякова и о оставшимся на нем имени, 1774 г., марта 16.

№ 36. Дело о разделе 500 рублей выдаваемых из государственной коллегии экономии, 1774 г.

№ 37. Дело о умертвии Киево-Братского монастыря иеромонаха Иякова Бл(...)*ого по доношению того монастыря архимандрита Никодима, 1774, апр[еля] 14.

№ 38. Дело о выдаче из киевской Академии студенту, уроженцу Слободской украинской губернии, Сумской провинции, Лебединского уезда, села Будими (Будилки? – Ю. М.) посполитого Андрею Карпинскому аттестата.

1775 г.

№ 39. Дело о выдаче из киевской Академии студенту богословия, уроженцу польской области повету Браиловского мещанскому сыну Ивану Скальскому аттестата, 1775 г.

№ 40. Дело о увольнении из киевской епархии киевской Академии студента ученика школы богословия уроженца миргородской протопопии села Аврамовки священнического сына Авксентия Пинчевского в Могилевскую епархию в учителя, 1775 г.

1777 г.

№ 41. Ведомость об учащихся в киевской Академии за 1776 г., 1777 г. января.

№ 42. Дело о посылке в киевской Академии собранных духовными правлениями с вакантных приходов денег, 1774 г. 14 февраля.

1778 г.

№ 43. Ведомость сколько в киевской Академии было в обучении священноцерковнослужительских и разночинских детей 1777 с января по январь же месяц 1778 г.

1779 г.

№ 44. Ведомость, сколько в киевской Академии было в обучении священноцерковнослужительских и разночинских детей 1778 с января по январь же месяц 1779 г.

№ 45. Об определении на священническое место Евстратия Палчинского, учившагося сначала в киевской Академии, потом в черниговской семинарии и опять в киевской Академии, 1779 г.

1780 г.

№ 46. Ведомость об учащихся и учащихся за 1779 г., 1780 г. апреля.

№ 47. Прошение учителя французского языка Василия Люппа о прибавке ему денежного жалованья и провизии и справки об этом из Академии, 1780 г. окт[ября] 28.

1783 г.

№ 48. О назначении ученика риторики Алексея Федотова в новгородское правление писцом, 1783 г.

№ 49. Указ о назначении студента богословия Якова Артемова на место священническое, 1783 г. марта 10.

№ 50. Указ о увольнении ученика пиитики Ивана Бозинского в светское звание, 1783 г. марта 22.

№ 51. Дело об отправленных в св. синод одиннадцати человек студентов для заведения народных школ в учителя, 1783 г.

№ 52. Указ о высылке студентов в комиссию духовн[ых] училищ, 1783 г., 26 июня.

№ 53. Указ с требованием объяснения неточности в ведомостях об учениках и в ревизских сказках, 1783 г. 18 сентября.

1784 г.

№ 54. Дело по определению его преосвященства о непредоставлении духовным привилеям никого из неучившихся в Академии высших классов на священнические и диаконские места для произведения в (...)*чики, 1784 г.

№ 55. Дело по указу из св. синода о заведении в семинариях греческих классов

1785 г.

№ 56. Указ о назначении префекта Иоанна в Гамалеевский монастырь архимандритом и на его место префекта Димитрия, 1785 г., генв[аря] 9.

№ 57. Указ о высылке в академию учеников к 15-му августа. 1785 г., 23 июля.

№ 58. Дело о требуемых при константинопольской миссии на открывшуюся вновь студенческую вакансию с известным уже жалованьем ста двадцати рублей, 1785 г., июля 25.

1786 г.

№ 59. Дело протокольное по сообщению императорского Московского университета с приложением двух экземпляров объявлений о публичных учениях во оном университете и обеих гимназиях, 1786 г.

1790 г.

№ 60. Дело о выдаче ученикам киевской Академии в городе С. Петербурге паспортов для определения в медико-хирургическую науку, 1790 г. генв[аря] 9.

№ 61. Дело по сообщению Симбирского наместнического правления об определении в оное из семинаристов в приказные служители, 1790 г.

№ 62. Дело по указу св. синода о присылке в киевскую семинарию книг-грамматик латинских, 1790 г.

1791 г.

№ 63. Ведомость об учащих в переяславской семинарии за 1790 г.-1791 г.

№ 64. Дело об отпуске из киевской Академии в переяславскую семинарию из суммы, по штату Академии положенной, денег на поясненные в том деле в строении семинарии исправления и о выдаче тетради для записи прихода и расхода.

№ 65. Дело по прошению киевской Академии ученика Алексея Даниловича о выдаче ему из училища аттестата и о прочем, 1791 г.

1794 г.

№ 66. Дело по сообщению тайного советника св. синода обер-прокурора Алексея Ивановича Мусина-Пушкина о запрещении сказывания проповеди учеными священниками и академистами их сочинения, 1794 г.

1800 г.

№ 67. Ведомость об учащих в киевской Академии за 1799 г. что в каком классе прочтено, 1800 г.

№ 68. Дело разнообразного содержания, 1800 г.

1811 г.

№ 69. Часть ведомости об учащих и пройденном по преподававшимся в киевской Академии предметам за 1811 г.

№ 70. Перевод с польского письма Ивана Орловского учителя Игнатом Гловацким (НБУ. – IP. – Ф. 194. – № 121. – Арк. 280–285)

Список літератури та джерел

1. Києво-Могилянська академія в іменах XVII–XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – Енцикл. вид. – Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2001. – 736 с.
2. Мицик Ю., Циганок О., Федотов В. «Могилянець» – «могилянцю» про «могилянця» (із кореспонденції Івана Мазепи) / Ю. Мицик, О. Циганок, В. Федотов // Сіверянський літопис. – 2016. – № 6. – С. 129–131.
3. НБУ. – IP. – Ф. I. – № 61606¹.
4. НБУ. – IP. – Ф. 160. – № 172.
5. НБУ. – IP. – Ф. 160. – № 1211.
6. НБУ. – IP. – Ф. 28. – № 1110.
7. НБУ. – IP. – Ф. 160. – № 1022.
8. НБУ. – IP. – Ф. I. – № 1704.
9. НБУ. – IP. – Ф. 194. – № 121.

f. Yu. Mytsyk

IMPORTANT DOCUMENT TO THE HISTORY OF THE KYIV-MOHYLA ACADEMY

This publication presents the inventory of the documents that are related to the history of the Kyiv-Mohyla Academy and dated second half of the 18th century. The documents are preserved in the collection of the Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine named after V. Vernadsky, which have not been yet introduced into scientific circulation. The accompanying text presents brief biographies of the still unknown students of Kyiv-Mohyla Academy in that period.

Keywords: Kyiv-Mohyla Academy.

Матеріал надійшов 22.02.2017

¹ Цей список склав вихованець КМА архімандрит Антоній Почека.